

КОВАЛЕВ Александр Иванович, кандидат педагогических наук, доцент кафедры народных инструментов, заместитель декана музыкально-педагогического факультета Белорусского государственного университета им. М.Танка

МЕТОДЫ ИНВЕРСИИ В МУЗЫКАЛЬНОМ ТВОРЧЕСТВЕ

Все большее применение и развитие в музыкальной педагогике находит педагогический принцип сочетания в процессе обучения музыкантов исполнительского и композиторского начал. Данный подход способствует интеллектуальному (левое полушарие) и интуитивному (правое) развитию личности обучаемого, его мысли и чувства, рационального и эмоционального в их диалектическом единстве в целях достижения оригинального художественно совершенного результата в музыкальном творчестве.

В качестве творческих видов музыкальной деятельности мы рассматриваем не только сочинение музыки как высшую форму музыкального творчества. Это также и такие обучающие формы музыкальной деятельности, как подбор музыки по слуху, транспонирование, чтение нот с листа с одновременным редактированием текста, переложение (с одновременным упрощением или обогащением фактуры исполняемых произведений), фрагментарное сочинение

элементов музыкальной формы (вступлений, проигрышей, интермедий, ритмических или мелодических вставок, вариаций и т. п.).

В поисках эффективно-го инструмента по решению музыкально-творческих заданий мы остановили свой выбор на **инверсии, сочетающей в себе интеллектуальные и психологические механизмы мышления.**

Казалось бы, какое отношение к музыке, миру искусства имеют методы инверсионного мышления: "сочленение — расчленение", "совмещение — размещение", "замещение — вынесение", "обращение — отождествление"? Оказывается, инверсионность (как явление) присуща самой природе музыки, чему мы находим немало подтверждений. Так, по мнению Б.В.Асафьева, в основу формования музыки заложены два основных принципа: тождества и контраста [1, с. 57]. Е.В.Назайкинский, рассматривая процессы восприятия музыки, выделяет такие перцептивные операции, выполняемые слушателем, как "сравнение, отождествле-

ние тематических проведенных, выявление их отличий..." [2, с. 202]. М.С.Друскин, исследуя творчество И.С.Баха, отмечает, что его "творческая фантазия и изобретательность ... неистощимы" [3, с. 143]. Следовательно, можно утверждать, что композитор — это (в известной мере) изобретатель. Данный факт лишней раз подтверждает известную аксиому: законы творчества универсальны и едины для всех видов человеческой деятельности.

Таким образом, будущих музыкантов объективно необходимо обучать умению фантазировать, изобретать. Тем более что "способность изобретения и комбинирования материала" [4, с. 92] (разумеется, музыкального) рассматривается в качестве важнейших музыкально-творческих навыков.

Для наглядности проанализируем таблицу, на которой показаны аналогии между методами инверсионного мышления и некоторыми приемами композиторской техники (проще — способами обработки, трансформации исходного музыкального материала).

№ п/п	Методи інверсійного мышлення	Приєми композиторської техніки
1	<i>Сочленение — расчленение</i>	Наложение разнообразного музыкального материала на <i>ostinato</i> , органний пункт; в розробці сонати — одночасне звучання декількох музичальних тем; серійна техніка
2	<i>Совмещение — размещение</i>	Одночасне звучання головної і побічної партій в сонатній формі; теми і протисловження в поліфонічних виробленнях
3	<i>Замещение — вынесение</i>	Варіювання елементів мелодії, розробка в сонатній формі, проведення лейтмотивів в оперних жанрах
4	<i>Обращение — отождествление</i>	Сопоставлення одноіменних тональностей, проведення теми "зеркальне" і в збільченні, ракоходне рухання і т. п.

Процес музичального творчтва не одномоментний, складний, стадійно розворачиваючийся акт. Условно його можна розділити на чотири етапи.

I етап

поиск основной идеи будущего музыкального произведения, мысленное оформление и вербальная констатация музыкального образа. Іменно "образ будучого сочинення" являється першою формою існування вироблення [2, с. 24].

II етап

интуитивный поиск оригинальной идеи. На даному етапі основна навантаження лягає на образне мышлення, воображення і фантазію творця, т. є. в основному на підсвідомість. Головна задача другого етапу — пошук вихідного музичального матеріалу, яким можна буде оперувати, комбінувати ім, конструювати його ("первоначальної ідеї" — Г.М.Цыпин, "зерна" — А.Я.Эшпай, "інтоніруємого смисла" — Б.В.Асафьев).

III етап

создание (изобретение) оригинальных форм и средств выражения интуитивно найденной идеи решения, способов кодирования музыкального смысла. В плані музичальної семантики він характеризується пошуком оригінальних форм і засобів вираження музики, в плані музичального синтаксису — знаходженням оригінальних сцелень звичайних звукоформул і їх об'єднанням в новий музичальний смисл, в композиційному плані — включенням звичайних звукокомбінацій в "свіжі" оригінальні контексти.

IV етап

оттачивание музыкальной формы, оформление результата и его верификация.

На кожному з вказаних етапів творчтва владення методами інверсійного мышлення допоможе людині досягти оригінального результату.

На I етапі інверсійне мышлення як діалектичний метод пізнання сприяє отрешенню (в цілях пошуку оригінальних ідей) від звичайних речей і представлень, знаходженню протисловжень в знайомих явленнях і т. д.

Психологічні механізми інверсійного мышлення (спроможність к розгляданню ізучаємих явленій і процесів с різних сторін і с небувайних позицій, уміння переформулювати локально сформульований вопрс или проблему, психологічна готовність к преодолєнню стереотипів собствєнного опыта) окажут людині неоцінюєму і дійственну допомогу при рєшенні проблемно-тупикових задач на II етапі музичального творчтва.

На III етапі владення навиками інверсійного мислення як стадійно організованого процесу мислительної діяльності творця, побудованого на послідовному ускладненні рівня оперування вихідним музичним матеріалом, дійсно-практичних дій по його трансформації і включенню в неординарні оригінальні зв'язки, дозволить заключити інтуїтивно знайдену ідею в оригінальну музичальну форму.

На IV етапі важливу роль грають такі якості особистості, як здатність доводити справу до кінця, досягати поставленої мети, самокритичність, владення навиками особистісної і професійної рефлексії, спрямованих на осмислення досягнутого результату і підстав основних власних дій по його досягненню.

Таким чином, оволодіння особистістю методами інверсійного мислення поступово дозволить їй піднятися з **семантичного** (комбінаторного) рівня оперування музичальним матеріалом на **синтаксический** (логічно-смысловий), далі на **композиційний** (художественний) і, нарешті, **творчий рівень**, т. є. рівень створення оригінальних музичальних творів.

1. Б.В.Асаф'єв. Музичальна форма як процес. Кн. 1 і 2. — 2-е изд. — Л.: Музыка, Ленингр. отд-ние, 1971.

2. Е.В.Назайкинський. Логика музичальної композиції. — М.: Музыка, 1982.

3. М.С.Друскін. Йоганн Себастьян Бах. — М.: Музыка, 1982.

4. Б.В.Асаф'єв. Избр. ст. о музичальном просвещении и образовании. — 2-е изд. / Ред. и вступ. ст. Е.М.Орловой. — Л.: Музыка, Ленингр. отд-ние, 1973.